

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет педагогічний
Кафедра теорії та методик дошкільної освіти
Кафедра психології освіти

Дипломна робота магістра
з теми:

**«ПСИХОЛОГІЧНА КОРЕКЦІЯ ПОВЕДІНКИ
НАДМІРНО РУХЛИВИХ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ»**

Виконала: студентка 2 курсу,
групи DOb1 – M17,
спеціальності 012 Дошкільна освіта
за освітньою програмою Дошкільна освіта
з додатковою спеціальністю
013 Початкова освіта
Стохла Світлана Миколаївна

Керівник:
Панчук Н.П., кандидат психологічних наук,
доцент, доцент кафедри психології освіти

Рецензент:
Газіна І.О., кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри теорії та методик
дошкільної освіти

Кам'янець-Подільський – 2018

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ПСИХОЛОГІЧНОЇ КОРЕКЦІЇ ПОВЕДІНКИ НАДМІРНО РУХЛИВИХ ДІТЕЙ.....	9
1.1 Надмірна рухливість дитини як психологічна проблема	9
1.2 Аналіз останніх досліджень з проблеми психологічної корекції надмірної рухливості дітей дошкільного віку	24
Висновки до першого розділу.....	36
РОЗДІЛ 2 ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ КОРЕКЦІЇ ПОВЕДІНКИ НАДМІРНО РУХЛИВИХ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	37
2.1 Організація та результати вихідного психологічного обстеження дітей.....	37
2.2 Обґрунтування програми психологічної корекції поведінки дошкільників з надмірною руховою активністю.....	50
2.3 Оцінка результатів впровадження корекційної програми та психологічні рекомендації батькам.....	70
Висновки до другого розділу.....	77
ВИСНОВКИ	79
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	82

	3
ДОДАТКИ	89
Додаток А. Анкета для батьків та вихователів	89
Додаток Б. Методика «Обведення контуру»	90
Додаток В. Конспект корекційних занять	93

ВСТУП

Дошкільний вік є об'єктом пильної уваги науковців і практиків як важливий і відповідальний період у житті людини, як момент народження особистості. Базовою умовою психічного розвитку дитини є стан її здоров'я. Відтак, проблема здорового способу життя, подолання хвороб у сфері фізичного та психічного здоров'я дошкільників відзначається своєю актуальністю. Як зазначає Закон України «Про дошкільну освіту» [24], психофізична цілісність та особистісний розвиток дошкільника є головною метою перспективного майбутнього, оскільки всі культурні блага держави – результат фізично здорової та інтелектуально сформованої нації.

За останні роки значно зросла кількість дітей, які мають негаразди у психічному здоров'ї, патологію постави, порушення опорно-рухового апарату, розумову загальмованість й емоційну розкутість, що створює передумови для розладів рухової активності, як у бік її надмірного зниження, так і некерованого зростання. Збільшилась кількість дітей із розладами психіки та поведінки на 16,7 %. Серед розладів психіки переважають розлади особистості, непсихотичні та невротичні розлади, що пов'язані зі стресом (Н.І.Коцур, Л.С.Гармаш, Л.П.Товкун [35, с. 82]).

На жаль, майже 80 % дітей дошкільного віку мають одне або кілька захворювань, 35 % – відхилення у фізичному чи психічному розвитку; показники їх фізичної підготовленості, функціональних можливостей відповідають низькому і нижчому від середнього рівням (Л.Л.Галаманжук [12, с. 37]. Сьогодні повноцінно здорових дітей, що вступають до школи, є лише 2-5%. 53-68% мають різні функціональні відхилення, 30-42% – хронічні захворювання [67, с. 17]. За даними НДІ фізіології дітей та підлітків НАПН України, 49% – шестирічних і 13% семирічних учнів перших класів фізично не готові до навчання в школі, правильну поставу мають лише 20% першокласників [19].

Підвищена рухливість дітей дошкільного віку у різних своїх ракурсах

та варіантах знайшла певне висвітлення у сучасній дитячій, медичній психології, патопсихології. Проблемою рухової активності, фізичного розвитку дітей займалося чимало представників психолого-педагогічної науки (О.Л. Богінч, О.В.Варуха, Е.С.Вільчковський, Л.Л.Галаманжук, Н.Ф.Денисенко, В.В.Єфремова, О.М.Іонова, К.В.Левшунова, М.О.Рунова, Л.А.Сварковська та ін.). Загальновизнаною є провідна роль рухової активності для формування у дитини перших проявів довільності (оволодіння власним тілом), її важливе значення для психічного, зокрема розумового, розвитку (особливо до 3-х років).

З проблемою надмірної рухливості дітей батьки і педагоги звертаються переважно до фахівців медичного профілю, оскільки малюк погано спить, неадекватно бурхливо реагує на зауваження, що сприймається як істеричні та невротичні прояви. Відтак у вирішенні проблеми надмірної рухливості дошкільників психологічні причини і методи корекції залишаються поза увагою. Натомість, саме психолого-педагогічна корекція повинна стати головним засобом у роботі з нормалізації рухливості дошкільників, оскільки найбільш частими причинами слугують соціально-психологічні особливості сімейного побуту, виховання і взаємин.

Потреба у посиленні психологічної складової роботи з подолання підвищеної рухливості дітей спричиняє доцільність розробки і апробації програми психологічної корекції поведінки надмірно рухливих дітей дошкільного віку. Актуальність цієї проблеми, її недостатнє теоретичне і практичне опрацювання визначили тему дипломного дослідження **«Психологічна корекція поведінки надмірно рухливих дітей дошкільного віку»**.

Об'єкт: психолого-педагогічна робота з надмірно рухливими дітьми дошкільного віку.

Предмет: психологічна корекція поведінки надмірно рухливих дітей дошкільного віку.

Мета: теоретично обґрунтувати і емпірично апробувати програму

психологічної корекції поведінки надмірно рухливих дітей дошкільного віку.

У дослідженні перевірялася така **гіпотеза**: поведінка надмірно рухливих дітей дошкільного віку відзначається недостатнім розвитком довільності, що виявляється у низьких показниках уваги й моторно-рухової активності; психологічна корекція поведінки надмірно рухливих дітей буде ефективною за умови включення у зміст формуально-розвивальних корекційних занять вправ на формування довільності поведінки та проведення роботи в ігровій формі із забезпеченням рухової активності дітей.

У відповідності з метою і гіпотезою дослідження були визначені його **завдання**:

1. проаналізувати літературу з проблеми надмірної рухливості дітей, у процесі аналізу літературних джерел з'ясувати, які методики і алгоритми корекційної роботи використовуються для нормалізації поведінки цих дітей;
2. провести психологічне обстеження дітей дошкільного віку з визначення рівня їх рухової активності та особливостей поведінки;
3. обґрунтувати і розробити програму корекційної роботи з дітьми, у яких спостерігається надмірна рухова активність;
4. оцінити ефективність програми корекційної роботи в процесі емпіричного дослідження;
5. за наслідками проведеної роботи підготувати методичні рекомендації для батьків надмірно рухливих дітей.

Методичний інструментарій. Теоретичні методи (аналіз психолого-педагогічної, медичної літератури, зіставлення та узагальнення фактів) – застосовувалися при написанні першого розділу.

У ході психологічного обстеження дітей нами визначались:

- рівень рухової активності дітей – за допомогою *анкетування батьків*;
- особливості поведінки – за допомогою методики *«Так і ні»* (діагностика ступеня довільності уваги і мовлення дітей), *методики «Ввічливість»* (діагностика здатності виконувати команди, діяти за інструкцією), *методики*

«Обведення контуру» (діагностика рівня концентрації уваги і моторно-рухового розвитку дітей).

Корекційну роботу проведено з використанням системи занять за розробленою програмою. Методи кількісного та якісного аналізу даних, їх обчислення, інтерпретації та унаочнення використано при обробці матеріалів емпіричного дослідження.

Теоретичне значення дослідження полягає у поглибленні знань про психологічні чинники надмірної рухливості дітей дошкільного віку; у визначенні принципів підходів та обґрунтуванні способів і методів психологічної корекції поведінки дошкільників з надмірною руховою активністю.

Практичне значення: розроблена корекційна програма може бути використана в якості методичного посібника для групової роботи щодо зниження проявів надмірної рухливості дошкільників, їх підготовки до шкільного навчання.

База дослідження. Дослідження проводилось на базі закладу дошкільної освіти №30 «Сонечко» м. Кам'янця-Подільського у 2017-18 рр. У дослідженні брали участь 30 дітей старшого дошкільного віку, 30 батьків і 2 вихователя закладу дошкільної освіти.

Апробація результатів роботи. Головні положення роботи доповідалися й обговорювалися на засіданнях кафедри психології освіти Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, а також на звітній науковій конференції студентів і магістрантів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка за підсумками НДР у 2017-2018 навчальному році (10-11 квітня 2018 р.).

Публікації. Результати дипломної роботи висвітлено в одноосібній науковій публікації:

Стохла С.М. Психологічна корекція надмірної рухливості дітей дошкільного віку / Стохла С.М. // Інновації партнерської взаємодії освіти, економіки та соціального захисту в умовах інклюзії та прагматичної

реабілітації соціуму: матеріали II міжнародної науково-практичної конференції. – м. Кам'янець-Подільський, Подільський спеціальний навчально-реабілітаційний соціально-економічний коледж. – 2018. – С. 343-345.

Структура та обсяг роботи.

Робота складається зі вступу, двох розділів, п'яти підрозділів, висновків, списку використаних джерел (71 найменування) та 3 додатків. Повний обсяг роботи становить 100 сторінок, основний текст займає 81 сторінку. У роботі налічується 14 таблиць.

ВИСНОВКИ

У даній роботі ми розробили та апробували програму психологічної корекції поведінки надмірно рухливих дітей дошкільного віку. Завдання, поставлені на початку роботи, виконані.

У межах теоретичного дослідження ми розглянули явище надмірної рухової активності дошкільників як психологічну проблему, з'ясували її прояви, причини і чинники, висвітлили сучасні підходи та методики корекційної роботи, яка на сьогоднішній день проводиться з такими дітьми.

У ході емпіричного дослідження ми обґрунтували і розкрили зміст програми психологічної корекції, перевірили ефективність розробленої програми, а також підготували психологічні рекомендації для батьків щодо сімейного виховання надмірно рухливих дітей.

Проаналізувавши отримані результати ми дійшли наступних висновків.

1. Проблема надмірної рухливості дітей носить складний комплексний характер, виникає під впливом неврологічних, соціально-психологічних, педагогічних чинників, а її вирішення потребує об'єднання зусиль різних фахівців (медиків, психологів і педагогів). Водночас, психолого-педагогічна корекція є дієвим засобом нормалізації рухової активності дітей, як з нормальним, так і з порушеним нейрофізіологічним розвитком.

2. Надмірна рухливість спричиняє комплекс порушень поведінки дітей, основними з яких є відставання у розвитку психомоторної активності (розгальмованість рухів, зниження координації, точності, влучності рухів, тремтіння, неспроможність зберігати нерухому позу тощо), зниження показників довільності психічних процесів (емоційні розлади, зниження зосередженості, концентрованості, стійкості уваги; порушення сприймання тощо), послаблення регулятивних механізмів і наочності (невміння діяти за вказівкою, інструкцією, за зразком тощо). У результаті така дитина потребує спеціальних виховних впливів, оскільки виглядає як неслухняна,

вперта, невміла, занадто розкута, некерована. Жорсткі виховні прийоми тільки ускладнюють справу: у дитини виникають прояви перевтоми, перенапруження нервової системи, які можуть негативно відбиватись на стані її здоров'я взагалі.

3. Вихідне психологічне обстеження виявило 33,4% дітей з надмірною рухливістю і 20% – з рухливістю вище середнього рівня. З цими дітьми було проведено подальшу корекційну роботу. Виявлено, що провідною психологічною проблемою поведінки надмірно рухливих дітей є відставання у розвитку довільності, що розглядається як основна і центральна лінія розвитку особистості дитини. На етапі дошкільного дитинства довільність проявляється у поведінковій активності дитини, яка за допомогою вказівок дорослих поступово переходить в організовану поведінку. Зниження навчуваності надмірно рухливих дошкільнят становить загрозу і для їх подальшого навчання у школі, бо спричинятиме зниження навчальної успішності.

У зміст корекційної програми підібрано вправи, що забезпечують розвиток довільності уваги і мовлення, володіння своїм тілом, довільності рухів, зорово-рухової координації, групової згуртованості, дають можливість для релаксації, заспокоєння, виходу накопиченої енергії. Робота проводилась у формі ігрових занять із забезпеченням рухової активності дітей. Під час занять ведучий виявляв позитивне емоційне ставлення до дітей.

4. Проведена корекційна робота дозволила подолати серйозні проблеми у поведінці дітей експериментальної групи, а саме:

- Навчила виконувати правила, інструкції, діяти за певним планом, програмою, у певній послідовності, за принципом «спочатку подумай, а потім – дій».
- Забезпечила зростання точності, координованості рухів, вправності, спритності, навички мілкої моторики.
- Сформувала уважність дитини до себе, своїх станів, своїх вчинків, здатність до їх оцінки.

– Сформувала навички групової роботи, здатність враховувати інтереси одноліток, рахуватись із ними.

5. Показники довільності поведінки дітей контрольної групи, де не проводилися корекційні заняття, залишилися практично без змін. Позитивні зміни у показниках поведінки дітей експериментальної групи і відсутність виражених змін у показниках дітей контрольної групи підтверджує ефективність розробленої і використаної нами корекційної програми.

Знайшла підтвердження гіпотеза роботи про те, що поведінка надмірно рухливих дітей дошкільного віку відзначається недостатнім розвитком довільності, який виявляється у низьких показниках уваги й моторно-рухової активності. Доведено, що психологічна корекція поведінки надмірно рухливих дітей є ефективною за умови включення вправ на формування довільності поведінки та проведення роботи в ігровій формі із забезпеченням рухової активності дітей.

6. Корекційна програма може бути використана у процесі роботи щодо усунення порушень поведінки надмірно рухливих дошкільників, у ході їх підготовки до шкільного навчання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бех І.Д. Виховання особистості: сходження до духовності / Іван Дмитрович Бех. – К.: Либідь, 2006. – 272 с.
2. Беленька Г.В. Здоров'я дитини від родини / Беленька Г.В., Богініч О.А., Машовець М.А.– К.: СПД Богданова А.М., 2006. — 220с.
3. Беляєва С. Я. Дитячі негаразди : лікуємо любов'ю / С.Я. Беляєва. – К. : Ред. загальнопед. газет, 2013. – 112 с.
4. Богініч О. Л. Фізичне виховання дітей дошкільного віку засобами гри / О.Л. Богініч. – К.: Логос, 2003. – 280 с.
5. Боришевський М.Й. Виховання духовності особистості. Навчально-методичний посібник / М.Й.Боришевський. – Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2013. – 104 с.
6. Варуха О.В. Особливості організації рухової активності дітей дошкільного віку / О.В.Варуха // Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Психолого-педагогічні науки. – 2011. – №5. – С.151-155.
7. Вільчковський Е. С. Організація рухового режиму дітей у дошкільних навчальних закладах / Е.С.Вільчковський, Н.Ф.Денисенко: навчально-методичний посібник. – Тернопіль: Мандрівець, 2008. – 128 с.
8. Выготский Л. С. Психология развития человека / Л.С.Выготский. – М.: Изд-во Смысл, 2005. – 1136 с.
9. Вовчик-Блакитна О.О. Індивідуальні особливості емоційного розвитку дитини: стратегії педагогічного супроводу / О.О. Вовчик-Блакитна // Практична психологія та соціальна робота. – 2006. – № 4. – С. 1-3.
10. Вознесенська О. Арт-терапія в роботі практичного психолога: використання арт-терапевтичних технологій / Олена Вознесенська. – Шк.Світ, 2007. – 120 с.
11. Галан-Влащук В. В. О. Сухомлинський про виховання здорової дитини / Віктор Галан-Влащук // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві: збірник наукових праць... – № 2 (18), 2012. – С. 11-

- 13.
12. Галаманжук Л.Л. Концепція розвитку превентивної рухової активності дітей дошкільного віку в процесі занять фізичною культурою / Л.Л.Галаманжук // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: педагогіка. № 1. 2015. – С. 36-43.
13. Гаспарова Е.М. «Шустрики» и «Мямлики» / Е.М.Гаспарова // Дошкольное воспитание. –1990. – № 4. – С.90-98.
14. Гіперактивна дитина. Електронний ресурс. Режим доступу: artray.ucoz.ua/giperaktivna_ditina.doc
15. Гуткина Н.И. Психологическая готовность к школе / Н.И. Гуткина. – М.: Академический Проект, 2000. – 3-е изд., перераб. и доп. – 184 с.
16. Денисенко Н. Ф. Від рухового режиму до здоров'я дітей / Н.Ф.Денисенко // Дошкільне виховання. – 1995. – №10. – С.10-11.
17. Діти з гіперактивним розладом та дефіцитом уваги // Укладачі: Шнайдер В.І., Голюк О.В. – Хмельницький, 2012. Електронний ресурс. Режим доступу: http://teof-vo.ucoz.net/Shnaider_Hiperaktyvnist.pdf
18. Домашенко О.І. Казка як форма психокорекційного впливу / О.І.Домашенко // Психологічна газета. – 2006. – № 21 (69). – С. 5–17.
19. Дошкільне тіловиховання. Вплив рухової активності на здоров'я дитини дошкільного віку / автори-упорядники: Л.В.Калуська, З.В.Калуський, М.М.Гуменюк. – Тернопіль: Мандрівець, 2008. – 184 с.
20. Дригус М.Т. Сімейне середовище як фактор соціалізації особистості дитини / М.Т. Дригус, О.І.Пенькова // Актуальні проблеми психології, 2010. – Вип. 22. – Т. 7. – С. 52-56.
21. Дуткевич Т.В. Теорія і практика розвивально-корекційної роботи психолога (Теоретичний курс) [текст] Навч. посіб. / Т.В. Дуткевич. — К.: КНТ, 2017. — 265 с.
22. Эльконин Д. Б. Избранные психологические труды / Д.Б.Эльконин; [под ред. В. Д. Давыдова, В. П. Зинченко]. – М.: "Педагогика", 1989. – 456 с.

23. Заваденко Н.Н. Как понять ребенка: дети с гиперактивностью и дефицитом внимания / Н.Н. Заваденко. – М.: Школа-Пресс, 2000. – 112 с.
24. Закон України «Про дошкільну освіту». – К.: Дошкільне виховання, 2001. – 33 с.
25. Ильин Е. П. Психология воли / Е.П. Ильин. – [2-е издание]. – СПб.: "Питер", 2009. – 368 с.
26. Іонова О.М. В.О.Сухомлинський про виховання здорової дитини / О.М.Іонова, О.В. Омельченко // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – 2006. – № 11. – С.47-50.
27. Іонова О.М. Формування здоров'я особистості: досвід Вальдорфської школи / О.М. Іонова // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – № 10. – 2013. – С. 35-40.
28. Квітка Н.О. Місце музичної терапії у вихованні дітей зі складними порушеннями психофізичного розвитку / Н.О.Квітка, А.І.Галій // Педагогіка здоров'я: збірник наукових праць Всеукраїнської науково-практичної конференції / За загальною редакцією проф. О.М. Микитюка. – Х.: ХНПУ ім. Г.С. Сковороди, 2011. – С. 287-292.
29. Кэдьусон Х., Шефер Ч. Практикум по игровой психотерапии / Хайнд Кэдьусон, Чарльз Шефер. – СПб.: Питер, 2001. – 416 с.
30. Кокун О. М. Психофізіологія: навчальний посібник / О.М. Кокун. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 184 с.
31. Кононко О.Л. Виховуємо соціально компетентного дошкільника: навч.-метод. посіб. до Базової прогр. розв. дитини дошк. віку «Я у Світі» / О.Л.Кононко. — К.: Світич, 2009. — 201 с.
32. Корекційні заняття з розвитку психічних процесів у дітей 4-6 років: [діагностика і корекція пам'яті, уваги, мислення] / упоряд. Т.Г.Червонна. – К.: Шк. світ, 2009. – 128 с.
33. Косарева О.І. Синдром дефіциту уваги з гіперактивністю: причини виникнення та шляхи корекції / О.І. Косарева // Оновлення змісту , форм

- та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. – Вип. 8 (51), 2014. – С.
34. Котырло В.К. Развитие волевого поведения у дошкольников / В.К.Котырло. – К.: Рад.школа, 1971. – 196 с.
35. Коцур Н.І. Динаміка стану здоров'я учнів на першому році навчання / Н.І.Коцур, Л.С. Гармаш, Л.П. Товкун // Педагогіка здоров'я: збірник наукових праць Всеукраїнської науково-практичної конференції / За загальною редакцією проф. О.М. Микитюка. – Х.: ХНПУ ім. Г.С. Сковороди, 2011. – С. 121-124.
36. Кузьменко В.У. Самостійність як складова індивідуального розвитку особистості / В.У.Кузьменко // Актуальні проблеми психології: зб.наук.статей. – К.: Нора-прінт, 2001. – Т.4: Актуальні проблеми генези особистості в контексті навчання і виховання. – С. 88-91.
37. Лапченко І.О. Регулятивна функція емоційної сфери в особистісному розвитку дитини дошкільного віку // Наукові записки: Збірник наукових статей Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова / Укл. П.В.Дмитренко, О.Л.Макаренко. – К.: НПУ, 2001. – Вип. 41. – С. 98-100.
38. Левицька М. Особливості психокорекційної роботи з гіперактивними дітьми молодшого шкільного віку. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://www.usp.douweb.org/articles>
39. Левшунова К. В. Рухова активність в системі психічного благополуччя дошкільника / К.В.Левшунова // Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. – К.: «Срібна хвиля», 2012. – Том IV. Психологія розвитку дошкільника. – Випуск 8. – С.168-178.
40. Локалова Н.П. 120 уроков психологического развития младших школьников: изд. 2-ое – М.: 2000.
41. Лопатіна Г.О. Використання здоров'язбережувальних технологій в умовах

- дитячого навчального закладу / Г.О.Лопатіна, Є.Ю.Линдіна // Педагогіка здоров'я: збірник наукових праць Всеукраїнської науково-практичної конференції / За загальною редакцією проф. О.М. Микитюка. – Х.: ХНПУ ім. Г.С. Сковороди, 2011.– С.132-141.
- 42.Лущик І.В. Фізичний розвиток дошкільників (старший вік) / І.В. Лущик. – Х. : Вид. група «Основа», 2012. – 126 [2] с.
- 43.Максименко С.Д. Медична психологія / Максименко С.Д.; за ред. С.Д.Максименка. – Вінниця: Нова Книга, 2008. – 520 с.
- 44.Максимова Н. Ю. Основи дитячої патопсихології / Н.Ю.Максимова, К.Л.Мілютіна, В.М.Піскун. – К. : Главник, 2008. – 160 с.
- 45.Мельничук І.В. Особливості емоційного розвитку дітей різного віку та статі / І.В.Мельничук // Науковий вісник Південноукраїнського державного педагогічного університету ім. К.Д. Ушинського: зб.наук.пр. – 2002. – № 11-12. – С. 149-154.
- 46.Методи вивчення психічного розвитку дитини-дошкільника. – Метод. посіб. для педагогів, практи.психологів, студ. серед. і вищ. пед. закл. / С.Є.Кулачківська (наук. ред.), Т.О. Піроженко, Л.Г. Подоляк та ін. – К.: Світич, 2003. – 40 с.
- 47.Миколайчук М. Школа виховання гармонійної особистості. Системний підхід. / М. Миколайчук // Практична психологія та соціальна робота. – К.: вид. "Атопол", 2009. – № 2. – С. 67-72.
- 48.Мілютіна К. Психологія сім'ї. Техніки раціонально-інтуїтивної психокорекції родини / К. Мілютіна – К.: Главник, 2007. – 144 с.
- 49.Міхеєнко О.І. Валеологія: Основи індивідуального здоров'я людини: навчальний посібник / О.І.Міхеєнко. – 2-ге вид., перероб. і допов. – Суми: Університетська книга, 2010. – 448 с.
- 50.Монина Г.Б. Гиперактивные дети. Психолого-педагогическая коррекция / Г.Б. Монина, Е.К. Лютова-Робертс, Л.С. Чутко. – СПб.: Речь, 2007. – 220 с.
- 51.Мушкевич М.І. Особливості діагностичної роботи з дітьми з гіперактивним розладом і дефіцитом уваги / М.І.Мушкевич // Вісник

- Одеського національного університету. Психологія. – Т. 14. – Вип 5. – 2009. – С. 64-70.
- 52.Немов Р.С. Психологія: Учеб. для студ. высш. пед. учеб. заведений: В 3 кн. – 4-е изд. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2001. – Кн. 3: Психодіагностика. Введение в научное психологическое исследование с элементами математической статистики. – С. 108.
- 53.Основи медико-соціальної реабілітації дітей з органічними ураженнями нервової системи: навчально-методичний посібник / За ред. В.Ю.Мартинюка, С. М. Зінченко. – К. : Інтермед, 2005. – 416 с.
- 54.Павелків Р.В. Дитяча психологія: Навч. посіб. / Р.В.Павелків, О.П.Цигипало. – К.: Академ-видав, 2008. – 432с.
- 55.Перепада О.М. Синдром дефіциту уваги та гіперактивності як медико-психологічна проблема / О.М.Перепада // Проблеми сучасної психології. 2010. Випуск 10. – С. 591-601.
- 56.Піроженко Т. О. Розвивальні ігри та вправи для дітей шостого року життя / Т.О.Піроженко, С.О.Ладивір, І.І.Карабаєва, Т.Л.Гурковська, Л.І.Соловійова. – Тернопіль: Мандрівець, 2012. – 80 с.
- 57.Програма корекційно-розвивальної роботи з дітьми молодшого шкільного віку із гіперактивним розладом з дефіцитом уваги / Автор-укладач: Оклей-Проданюк О.В. – Електронний ресурс. Режим доступу: iprobuk.cv.ua
- 58.Прокопів Л. Комплексний підхід у вихованні і навчанні гіперактивних дошкільників / Людмила Прокопів // Психологія особистості. – 2013. – № 1(4). – С. 349-357.
- 59.Рекомендації вчителю, який працює з гіперактивними дітьми. Електронний ресурс. Режим доступу: lutsk.vmurol.com.ua
- 60.Романчук О. Гіперактивний розлад з дефіцитом уваги у дітей / Олег Романчук. – Львів: Джерело, 2008. – 326 с.
- 61.Рунова М. О. Рухова активність дитини в дитячому садку / М.О.Рунова. – Х.: Ранок, 2007. – 192 с.

- 62.Сварковська Л.А. Чинники формування здоров'я та фізичного стану вихованців дошкільних закладів / Л.А.Сварковська // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – 2010. – №1 (3). – С. 323-329.
- 63.Соловей О.А. Гіперактивний розлад із дефіцитом уваги у дітей дошкільного віку / О.А.Соловей // Психологічні перспективи. – Луцьк: РВВ “Вежа” Волин. нац. унту ім. Лесі Українки. – Вип. 14. 2009. – С. 163-170.
- 64.Система роботи з психофізичного розвитку дитини / Авт. – упор. В.В.Єфремова. – Тернопіль. Мандрівець, 2007. – 160 с.
- 65.Сухомлинський В.О. Вибрані твори: у 5 т. / В.О.Сухомлинський. – К.: Радянська школа, 1976-1977. – Т.3. – 670 с.
- 66.Тохтамиш О.М. Сучасні методи психологічного супроводження дітей із дефіцитом уваги та гіперактивністю / О.М. Тохтамиш, К. Хілі, Ж. Моріс // Теорія і практика допомоги особистості в психологічному консультуванні і психотерапії: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції / К.: КМПУ ім. Б.Д. Грінченка, 2005. – С. 127-130.
- 67.Філоненко О. Здоровий випускник дитсадка – успішний школяр / Філоненко О. // Дошкільне виховання. – 2014. – №5. – С.17-19.
- 68.Фопель К. Создание команды. Психологические игры и упражнения / Клаус Фопель; [пер. с нем. М. Якова]. – М.: Генезис, 2003. – 400 с.
- 69.Чамата П. Р. Самосвідомість та її розвиток у дітей / П. Р. Чамата. – К. : Знання. – 1965. – 48 с.
- 70.Шевчук Ю. До проблеми психологічного аналізу синдрому дефіциту уваги і гіперактивності / Юлія Шевчук // Нова педагогічна думка. Наук.-метод. журн. / Рівнен. обл. ін-т післядиплом. пед. освіти, Рівнен. держ. гуманіт. ун-т. – Рівне: Принт-Хауз. – 2014. – № 1. – С. 41-45.
- 71.Шібірін В.П. Корекція та розвиток емоційно-вольової сфери дітей старшого дошкільного віку: робочі програми для психологів дошкільних закладів / В. П. Шібірін; [Методичний посібник]. – Чернігів, 2006. – 88 с.